

ANÀLISI COMPARATIVA: INFORMACIÓ LOCAL VS. INTERNACIONAL

OBSERVATORI DE MITJANS I SALUT MENTAL · INFORME 2016-2017

Obertament i Grup de Periodistes Ramon Barnils

© Observatori de mitjans i salut mental · Informe 2016-2017:
Anàlisi comparativa: informació local vs. internacional

Anàlisi de contingut i coordinació d'Obertament:
Ariadna Rogero

Contrast de resultats d'anàlisi i redacció de l'informe:
Magdalena Oliver

Coordinació del Grup Barnils:
Elisenda Rovira i Elisenda Laborda

Disseny estètic i maquetació: **Fàbrica Gràfica Coop V**
Correcció lingüística: **Llengua de foc**

Edita: **Obertament**
Imprès a **CET Apunts Serveis digitals i Missatgeria**

Obertament, Aliança catalana de lluita contra l'estigma en salut mental
obertament@obertament.org | 93123717
Ronda Sant Pere 28, entresol C, Barcelona.

Aquesta obra està subjecta a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 de Creative Commons. Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència, accediu a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca> o envieu una carta sol·licitant-la a Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, EUA.

ÍNDEX

3 | La salut mental a la premsa escrita, els periodistes també estigmatitzen

4 | L'observatori de mitjans de comunicació, una eina fonamental per combatre l'estigma en salut mental

5 | Estereotips i prejudicis que es repeteixen als mitjans de comunicació

6 | L'informe de 2016-2017: Notícies internacionals vs. informació local. El que diuen les dades

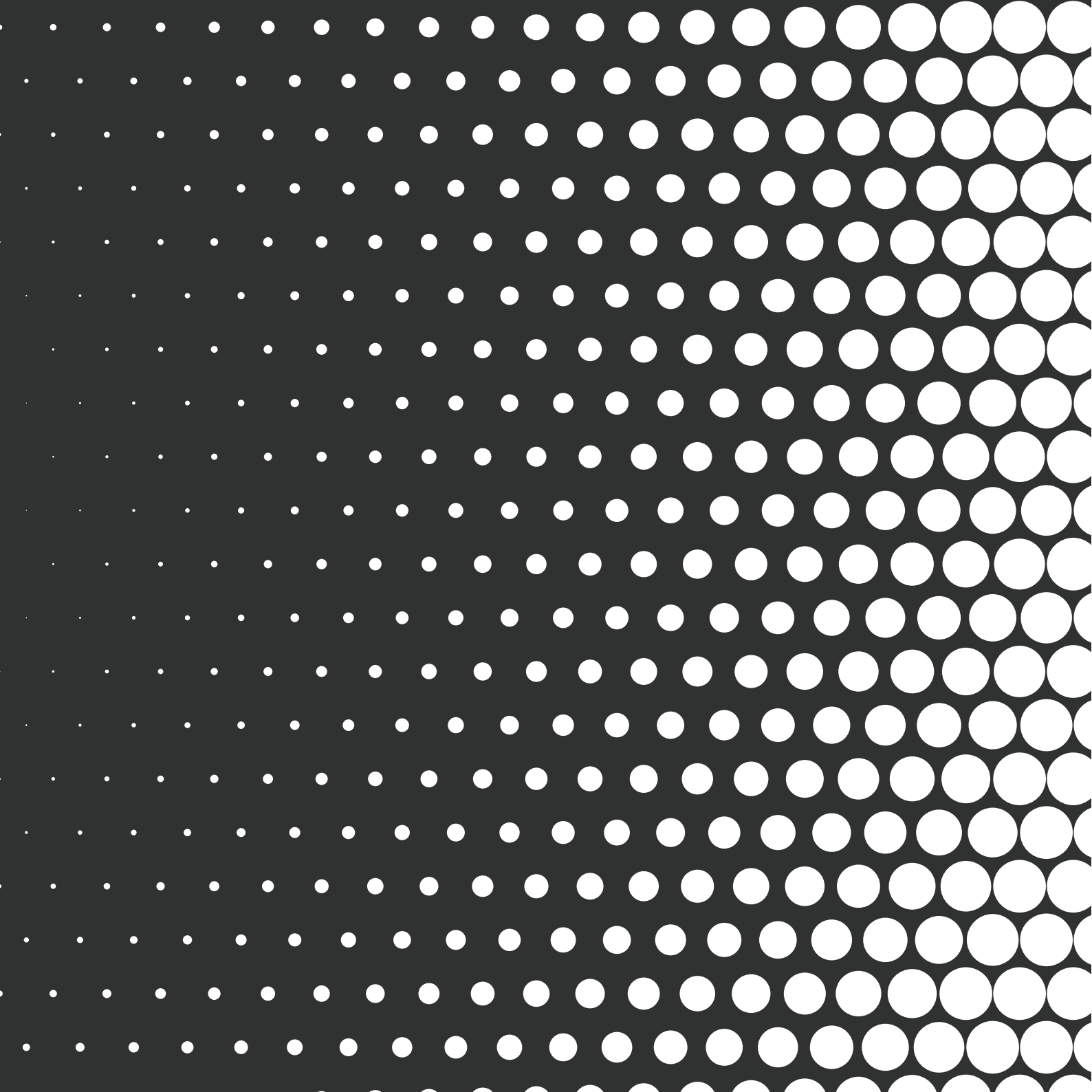
8 | Conclusions 2016: Informació internacional

9 | Conclusions 2017: Informació local

12 | Resultats de l'anàlisi d'informació internacional

22 | Resultats de l'anàlisi d'informació local

34 | Metodologia

La salut mental a la premsa escrita, els periodistes també estigmatitzen

Quantes vegades hem sentit a dir que qui comet un atemptat o perpetra un assassinat ho fa perquè té un problema mental? Però, aquesta relació entre violència i salut mental està realment fonamentada o en molts casos és l'explicació fàcil que es dóna per trobar sentit a un fet que d'entrada resulta incompreensible?

Ens hem acostumat a utilitzar la paraula *psicosi* per expressar pors, neguits o alarma social i fem servir la paraula *esquizofrènia* per definir situacions ambivalents o desconcertants. Segur que més d'un cop hem llegit que l'amenaça terrorista provoca una *psicosi* entre la població, o que les fluctuacions econòmiques han creat una situació *esquizofrènica*, per exemple.

Fer referència als trastorns de salut mental, relacionant-los amb aspectes i fets negatius, resulta profundament estigmatitzant per les persones que

conviu amb aquest tipus d'experiències. Potser per ignorància i desconeixement, o perquè deixem aflorar els nostres prejudicis, massa sovint contribuïm a fomentar l'estigma cap a les persones amb trastorn de salut mental.

Aquest informe analitza notícies que s'han publicat en diaris de paper i digitals durant els anys 2016 i 2017. En tots els articles analitzats s'ha fet referència a la salut mental per alguna raó.

La intenció de l'anàlisi és veure com i per què els periodistes parlen de salut mental i si quan ho fan contribueixen

a fomentar l'estigma, els prejudicis i els estereotips, o al contrari, ajuden a combatre'ls.

Les conclusions d'aquest informe obren el camí de la reflexió i el debat, ens atorguen una oportunitat per l'autocrítica i ens donen eines per fer millor la nostra feina.

La intenció de l'anàlisi és veure com i per què els periodistes parlen de salut mental i si quan ho fan contribueixen a fomentar l'estigma, els prejudicis i els estereotips, o al contrari, ajuden a combatre'ls.

L'observatori de mitjans de comunicació, una eina fonamental per combatre l'estigma en salut mental

Aquest treball és fruit de la col·laboració que es va iniciar el 2015 entre Obertament, l'aliança catalana de lluita contra l'estigma en salut mental, i el Grup de Periodistes Ramon Barnils amb la creació d'un **Observatori de mitjans de comunicació i salut mental**. L'objectiu de l'Observatori és analitzar la premsa i aportar dades objectives que ofereixen una radiografia del tractament mediàtic que es fa de la salut mental a Catalunya.

Obertament considera fonamental treballar colze a colze amb els periodistes i sap molt bé que el llenguatge informatiu creat pels mitjans té una gran influència en la percepció que la societat té de la realitat. Per això, l'Observatori suposa el principal element de diagnòstic sobre el qual s'aixequen i es justifiquen les activitats que Obertament porta

a terme amb els professionals de la comunicació per tal de sensibilitzar-los i assessorar-los perquè puguin abordar correctament els temes relacionats amb la salut mental.

L'objectiu de l'Observatori és analitzar la premsa i aportar dades objectives que ofereixen una radiografia del tractament mediàtic que es fa de la salut mental a Catalunya.

Per la seva banda, el Grup de Periodistes Ramon Barnils té una àmplia trajectòria en l'anàlisi dels mitjans de comunicació. Des de la creació de l'Observatori Crític dels Mitjans Mèdia, cat, l'any 2009, i amb la publicació des de llavors de diversos informes específics, ha analitzat el tractament de qüestions socials, polítiques, lingüístiques i de molt diversa índole. L'observació específica del tractament de la salut mental als mitjans de comunicació des d'un punt de vista quantitatiu i qualitatiu va permetre obtenir dades i oferir eines a tot el col·lectiu professional per a una millor praxi, especialment en un moment en què fets vinculats als trastorns mentals havien marcat l'actualitat recent.

Estereotips i prejudicis que es repeteixen als mitjans de comunicació

La publicació d'aquest estudi és la continuació d'un precedent que van portar a terme el Grup Barnils i Obertament. Es va analitzar una àmplia mostra d'articles, programes de ràdio i televisió publicats i emesos durant els anys 2014 i 2015 al nostre país i les conclusions es van exposar en dos informes.

L'anàlisi va posar de manifest una sèrie de dades preocupants com que el nombre de notícies que donaven una imatge negativa de la salut mental i de les persones que conviuen amb trastorns era molt superior a les notícies que en parlaven en to positiu. També va demostrar que la secció de cultura massa sovint es permetia tractar amb lleugeresa els problemes de salut mental fent referència a trastorns concrets sense coneixement de causa o relacionant la genialitat dels artistes amb els trastorns mentals sense cap fonament. Es va constatar que en massa ocasions s'utilitzaven paraules despectives —*boig, bogeria*—

per referir-se a persones que conviuen amb un problema de salut mental. Així mateix es van detectar un bon nombre d'articles d'opinió que utilitzaven les paraules *psicosi* i *esquizofrènia* com a metàfores de situacions preocupants o incomprensibles.

La conclusió més preocupant i que cridava l'atenció pel volum d'articles en què es va repetir va ser la rela-

La relació entre salut mental i violència va ser la conclusió més preocupant i que va cridar més l'atenció pel volum d'articles en que es va repetir. En moltes notícies sobre delictes, atemptats o assassinats es relacionava l'autor d'aquests fets amb algun trastorn mental, i concretament era la secció d'internacional la que més contribuïa a difondre l'estigma. Aquestes dades han marcat el camí a seguir a l'Observatori de mitjans i salut mental, que ara fa un pas endavant amb aquest nou informe.

ció entre salut mental i violència. En moltes notícies sobre delictes, atemptats o assassinats es relacionava l'autor d'aquests fets amb algun trastorn mental, i concretament era la secció d'internacional la que més contribuïa a difondre l'estigma. Aquestes dades han marcat el camí a seguir a l'Observatori de mitjans i salut mental, que ara fa un pas endavant amb aquest nou informe.

L'informe de 2016-2017:
Notícies internacionals
vs. informació local

Amb la intenció d'explorar nous aspectes de la informació, l'anàlisi que ens ocupa s'ha focalitzat de manera més concreta. Partint de la dada que indicava que la secció d'internacional havia estat la que més contribuïa a estigmatitzar, **l'anàlisi de notícies de 2016 s'ha centrat exclusivament en notícies elaborades a partir de la informació aportada pels corresponents dels diaris i per agències de notícies internacionals**, i en les quals es feia referència a algun aspecte de la salut mental. Els diaris escollits són de caire generalista, una part del material analitzat prové de diaris publicats en paper i una altra part s'ha seleccionat d'informacions publicades en diaris digitals.

Pel que fa a **l'enfocament de l'anàlisi de notícies de 2017, ha estat determinat per una demanda de la professió periodística**. En la seva tasca de difusió i conscienciació dels periodistes en la lluita contra l'estigma, Obertament s'ha trobat en diverses ocasions que professionals que treballen en mitjans de premsa local han expressat que els resultats dels anteriors informes no els representen i no fan justícia a la seva tasca. Consideren que són més sensibles a l'hora d'abordar temes relacionats amb la salut mental, ja que tracten més sovint amb fets propers, que ens afecten de manera més directa i que generen més empatia. Amb la intenció de donar resposta i comprovar-ho amb dades, **l'anàlisi de notícies que fan referència a la salut mental publicades el 2017 s'ha centrat en diaris d'àmbit local**. Els articles escollits

tenen en comú que fan referència a la salut mental però poden pertànyer a qualsevol secció, també a la de notícies internacionals, que en aquest tipus de diaris acostumen a provenir d'agències d'informació. Fet que, d'altra banda, ens permet fer una comparativa entre la informació que ens arriba de fora i la que es genera a les redaccions locals.

La metodologia utilitzada va ser creada per l'equip d'Enric Aragonès¹, professional de l'ICS i membre de l'Institut de Recerca en Atenció Primària, a partir de l'adaptació d'aspectes d'altres metodologies d'experts i incidint en l'anàlisi de la qualitat de la informació. L'equip d'Aragonès va demostrar la seva efectivitat en un estudi sobre com la premsa espanyola informa sobre la salut mental i de quines maneres es fomenta l'estigma.

En aquest informe s'evita mencionar el nom dels diaris que han publicat cada informació per voluntat expressa d'Obertament, ja que la seva estratègia no se centra en la denúncia sinó en la cerca d'aliances. La intervenció i la denúncia es reserven per als casos de reiteració.

¹ Enric Aragonès, Judit López-Muntaner, Santiago Ceruelo & Josep Basora (2014): Reinforcing Stigmatization: Coverage of Mental Illness in Spanish Newspapers, *Journal of HealthCommunication: International Perspectives*, DOI: 10.1080/10810730.2013.87272

CONCLUSIONS 2016

Informació internacional

Els artistes són els que destaquen més les capacitats de les persones que conviuen amb trastorns mentals. Aquesta tendència alhora pot alimentar el fals estereotip "positiu" que relaciona el talent, la genialitat i la creativitat amb la salut mental.

El to negatiu és el que predomina quan es fa referència a la salut mental.

La recerca i el tractament en salut mental i psiquiatria interessa poc els periodistes de la secció internacional.

L'estereotip que més es repeteix és la relació de persones amb problemes de salut mental i la perillositat.

Es detecta una tendència sensacionalista amb la vinculació entre salut mental i violència.

Quan es parla de salut mental mai és per denunciar l'estigma.

Es reflecteix un posicionament polític envers la salut mental: polítics d'ideologia progressista volen normalitzar els problemes de salut mental, mentre que els més conservadors sovint la utilitzen per justificar les causes d'atemptats i crims.

Es confirma que la secció d'Internacional contribueix a augmentar l'estigma envers la salut mental

Les notícies amb continguts més estigmatitzants provenen majoritàriament de països anglosaxons. Curiosament són els països on s'inverteix més diners públics en programes i projectes de lluita contra l'estigma.

 Predomina el to neutre per referir-se als temes de salut mental, seguit del to positiu. El to negatiu ha estat força inferior.

 Els mitjans locals mostren més interès pels temes de recerca i tractament dels problemes de salut mental.

 La relació entre salut mental i violència també és l'aspecte més repetit a la premsa local.

 Pel que fa al contingut relacionat amb la violència, han predominat les informacions relacionades amb la violència cap a un mateix, com les autolesions i els suïcidis.

 Hi ha un cert augment del nombre d'informacions que denuncien la discriminació i l'estigma.

 Es detecta una tendència a posar el focus en els actes institucionals relacionats amb centres o serveis de salut mental, donant veu a polítics i professionals en detriment d'oferir el punt de vista o la visió de les persones que en són usuàries.

 Manca la veu de la primera persona: sovint es parla sobre aquestes persones obviant el seu testimoni, fet que fomenta la seva invisibilització.

 Sense el relat de la persona amb experiència pròpia, els mitjans cauen fàcilment en el paternalisme i l'atribució d'incapacitat o dependència.

 L'origen dels trastorns mentals té més presència, sobretot quan es parla que la causa són factors ambientals.

 L'acció positiva té més protagonisme, especialment en els diaris digitals.

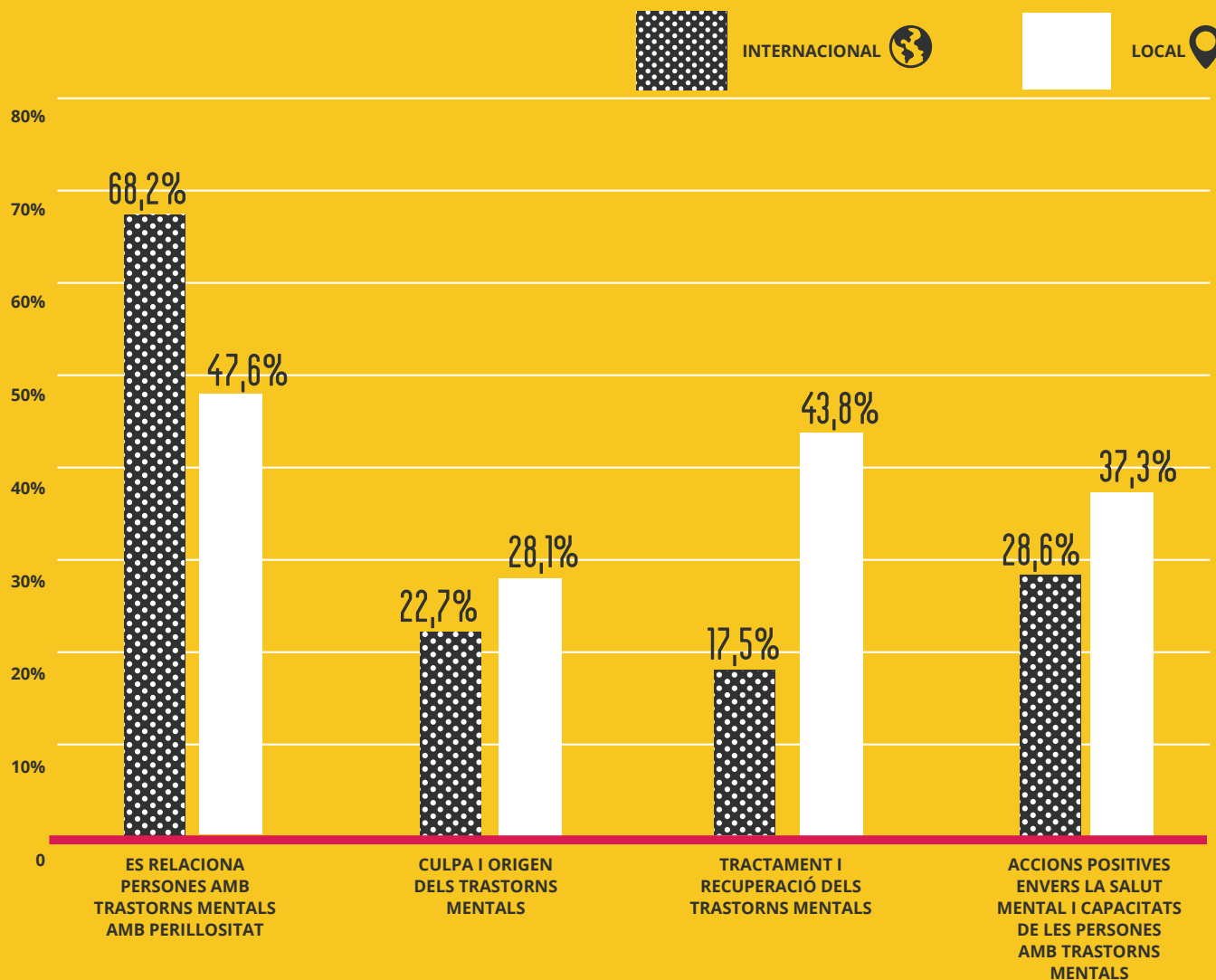
 L'estil periodístic utilitzat ha estat majoritàriament un llenguatge adequat per referir-se a la salut mental.

CONCLUSIONS 2017

Informació local

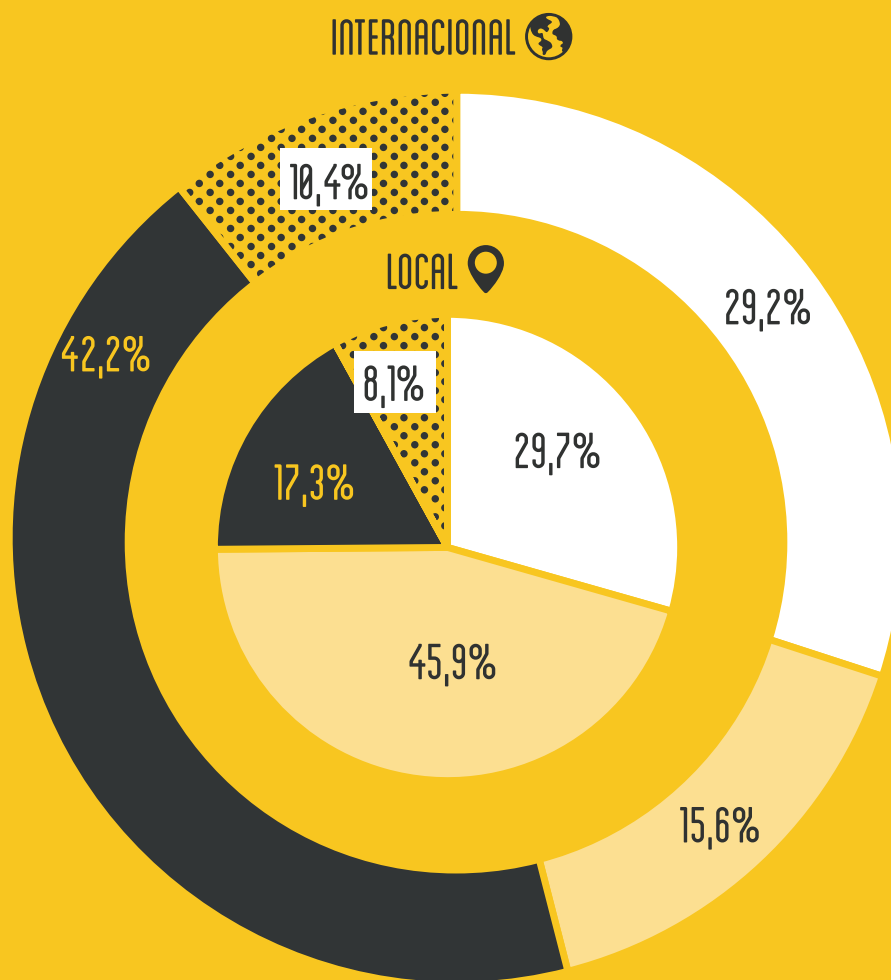

ANÀLISI DEL DISCURS DE LA NOTÍCIA SEGONS EL TRACTAMENT I L'ENFOCAMENT DE LA SALUT MENTAL

En una mateixa notícia pot haver-hi marcat més d'un d'aquests aspectes

TO GENERAL DE LA NOTÍCIA

POSITIU

NEUTRE

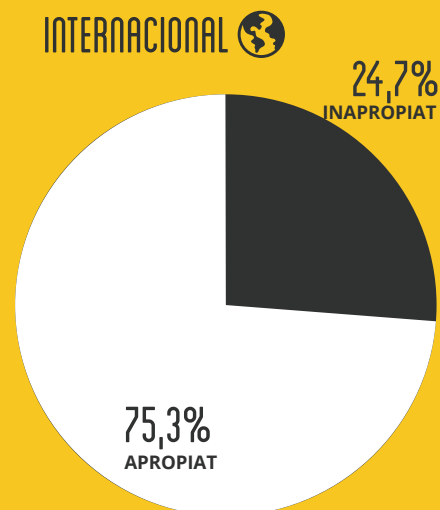

NEGATIU

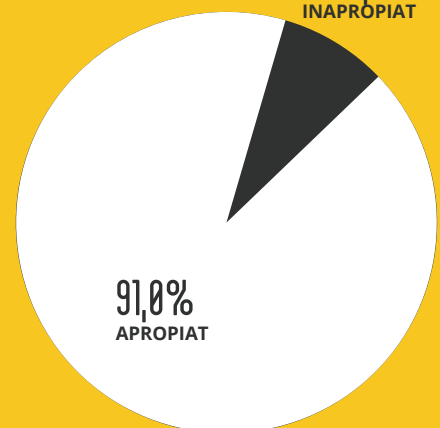

MIXT

ESTIL PERIODÍSTIC

LOCAL

2016

Resultats de l'anàlisi d'informació internacional

PREDOMINA EL TO NEGATIU

Els resultats han indicat que **el to que predomina en les notícies que tenen a veure amb la salut mental que ens arriben de l'àmbit internacional és negatiu**, per sobre del positiu i neutre. El 42,20% de notícies han relacionat la salut mental o les persones que conviuen amb problemes d'aquest tipus amb actes perillosos, se les ha vist com

a incapaces o violentes, o se les ha anomenat de manera despectiva (psicòtic, boig), criteris que fomenten l'estigma i perpetuen els estereotips. Aquest percentatge augmenta si hi afegim el 10,38% de les notícies que s'han expressat sobre la salut mental en un to mixt, és a dir, que tot i que n'han destacat algun aspecte positiu, també n'han inclòs algun de negatiu. Si les sumem a les anteriors resulta que el 52,58%,

més de la meitat, de les informacions s'han referit a algun aspecte de la salut mental en to negatiu.

Les notícies que han parlat en to positiu, és a dir, que promouen una visió normalitzadora de la salut mental i lluiten contra els estereotips i els prejudicis han estat el 29,22% del total. Han estat notícies en què s'ha parlat amb respecte de salut mental i s'ha donat

una imatge integradora de les persones que conviuen amb trastorns.

Pel que fa a les notícies que han parlat en to neutre de la salut mental, han estat el 15,58% del total.

"LES PERSONES AMB PROBLEMES DE SALUT MENTAL SÓN PERILLOSES" SEGUEIX SENT L'ESTEREOTIP QUE MÉS ES REPETEIX

En l'anàlisi del discurs de les informacions publicades el 2016 procedents d'agències de comunicació internacionals o de corresponsals a l'estranger, **el que destaca en primer lloc, un cop més i de manera molt contundent, és la vinculació que es fa entre persones que tenen problemes de salut mental i la perillositat.**

El 68,18% són notícies que reforcen la percepció social que les persones que passen per un trastorn mental poden ser perilloses, violentes i amb tendència al crim.

D'entre tots els aspectes analitzats, **la idea que les persones que tenen trastorns de salut mental són perilloses per als altres és la que més es repeteix**, apareix en el 40,90% de les notícies, seguida de les informacions que atribueixen delictes violents a persones que tenen algun trastorn, que sumen el 31,81%. Ja en menor mesura,

El 68,18% són notícies que reforcen la percepció social que les persones que passen per un trastorn mental poden ser perilloses, violentes i amb tendència al crim.

en l'11,68% de notícies es parla de suïcidi o autolesió vinculant-lo a problemes de salut mental.

Tan sols en el 5,84% del total s'ha fet referència a persones amb problemes de salut mental com a víctimes d'un delicte o agressió.

Els casos que han contribuït a aquests resultats:

Un dels casos que ha ocupat més pàgines durant el 2016 ha estat l'assassinat de la diputada del Partit Laborista britànic Jo Cox, contrària al Brexit. El 16 de juny, un ciutadà britànic que formava part d'un grup neonazi la va apunyalat i li va disparar al carrer. En un primer moment molts mitjans de comunicació es van fer ressò d'hipòtesis que apuntaven als antecedents

MOSTRA ANALITZADA EL 2016

D'un univers de 1.459 notícies se n'han seleccionat 154 de manera aleatòria, de les quals 130 pertanyien a diaris de paper i 24 a diaris digitals.

Els **diaris de paper** d'on s'ha tret la mostra són: *ABC, Ara, Diari de Girona, Diari de Tarragona, El Mundo, El Mundo Deportivo, El País, Segre, La Razón, La Vanguardia, El Punt-Avui, El Periódico i Regió 7* (mitjans catalans més representatius segons l'EGM).

Els **diaris digitals** analitzats són: *Nacional, Vilaweb, Nació Digital, Catalunya Press i El Mon* (mitjans catalans més representatius segons l'OJD).

psiquiàtrics de l'assassí per explicar el crim. Al cap d'uns mesos, la investigació policial i les proves judicials van confirmar que **es tractava d'un delictes d'odi, però aquesta conclusió va arribar massa tard (quan el cas ja no era de portada), perquè la vinculació entre violència i salut mental s'havia donat per suposada des del primer moment.**

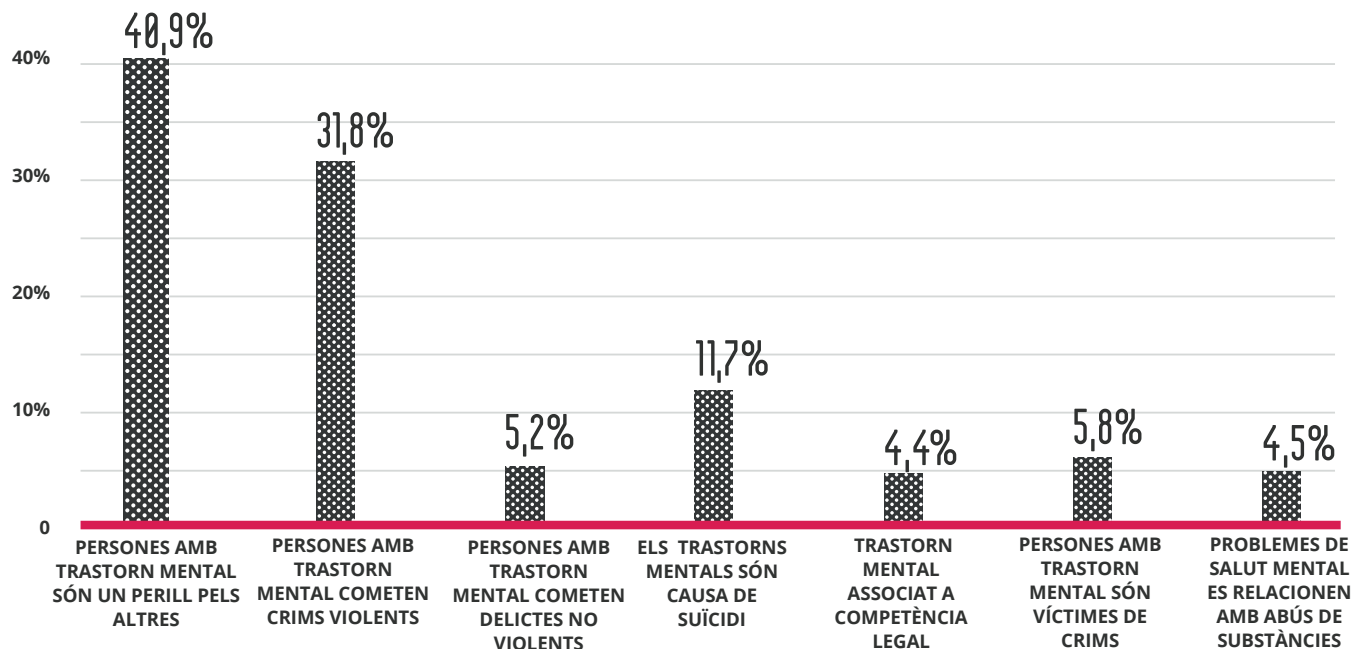
Respecte d'aquest cas destaquem un parell d'informacions publicades a la secció d'internacional d'un diari que

es referien a l'autor de l'assassinat de Jo Cox: un dels articles reproduïa les paraules d'un polític britànic que deia: "Hay que estar trastornado para odiar lo que Jo Cox representa...", l'altre reproduïa les paraules d'un jutge que s'expressava així "[...] dado el nombre que acaba de dar debe ser visto por un psiquiatra". Aquest exemple mostra com hi ha corresponsals que reproduïen paraules de fonts oficials, que no fan altra cosa que emetre una opinió personal i no tenen fonament mèdic ni científic, sense qüestionar-les o con-

textualitzar-les, i no són conscients que aquests missatges són estigmatitzants.

En una informació apareguda en un altre mitjà el 18/06/2016 s'observava com el debat sobre les causes que van portar l'assassí de Cox a cometre el crim comportava el posicionament dels polítics. **Polítics laboristes parlaven de delictes d'odi, mentre que alguns representants del Partit Conservador seguien apuntant al trastorn mental,** tot i que els informes mèdics deien el contrari.

ANÀLISI D'ASPECTES QUE RELACIONEN ELS PROBLEMES DE SALUT MENTAL AMB PERILLOSIAT

El posicionament dels polítics envers la salut mental fent-la culpable de crims i atemptats s'observa també en notícies sobre la tinença d'armes als Estats Units. Serveixen d'exemple dues notícies analitzades que es van publicar el 2 i 3 /01/2016 en què es reproduïa el missatge que les persones que tenen problemes de salut mental són potencialment perilloses i no haurien de tenir permís d'armes. Recordem que les mesures pel control d'armes del govern d'Obama incloïen articles en què es feia una referència clara a la salut mental i se la vinculava directament amb el problema dels tirotejos i els assassinats massius que es produeixen amb freqüència als Estats Units. "Los estados deberán suministrar información sobre personas no cualificadas para tener armas por razón de enfermedad mental o violencia doméstica [...] se le pedirá al Congreso que invierta US\$ 500 millones para mejorar el acceso a cuidados de salud mental...".

Altres informacions de la secció d'inter-nacional sobre atemptats, tirotejos o assetjament han titllat automàticament els autors d'aquests fets de "no estar bé del cap", fomentant la desafortunada vinculació de salut mental i violència. En una part d'aquests articles la deducció l'ha feta sense fonament mèdic ni científic el mateix periodista, o ha citat fonts poc fiables —un veí, algú que passava pel carrer...— per transmetre aquest missatge. Aquesta relació **contribueix a difondre la falsa creença que totes les persones que conviuen amb un trastorn de salut mental són potencialment perilloses, un estigma que**

costa molt d'eradicar i que pesa com una llosa sobre les persones afectades per trastorns, que com a conseqüència viuen amb angonya el que els passa i tenen por d'explicar-ho per temor del re-buig, la incomprensió i la incomunicació.

INFORMACIONS QUE OPEREN DE FORMA OPOSADA A L'ESTIGMA: LA IMPORTANT TASCA NORMALITZADORA DELS ARTISTES

Si ens centrem en les accions positives s'han destacat en el 28,57% del total. Són les notícies que han enfocat la salut mental des de la denúncia, ja sigui amb referència al dèficit de tractaments de qualitat, a l'exclusió social i l'estigma, a la manca de recursos, a l'equitat de l'accés als serveis sociosanitaris o les que han valorat les capacitats de les persones que conviuen amb problemes de salut mental.

La categoria que ha aparegut més cops, en el 20,77% d'articles, i amb força diferència, ha estat la referència al desenvolupament de les capacitats de les persones que tenen trastorn de salut mental.

La majoria d'aquestes informacions estaven **protagonitzades per personatges famosos** i celebritats de Hollywood, de la indústria musical o de la moda. Aquests artistes han parlat obertament dels seus problemes de salut mental,

han demostrat que la recuperació és possible o han destacat la vàlua d'un company que passa per un problema de salut mental i l'animen a seguir un tractament i recuperar-se. És a dir, que han aprofitat el fet de ser famoses per denunciar l'estigma de la salut mental.

Alguns exemples d'aquest enfocament positiu són la notícia en què Lady Gaga anima el seu amic Kanye West a recuperar-se dels seus problemes de salut mental i valora la seva feina, també destaca que no s'ha de fer broma dels trastorns mentals i reclama l'empatia del públic; les que mostren la tasca de suport cap a les persones que conviuen amb problemes de salut mental de Kate Middleton o del príncep Harry en el mateix sentit; l'entrevista amb Bruce Springsteen en què explica com ha fet front a la depressió diverses vegades; els articles escrits arran de la mort de David Bowie en què s'ha esmentat el seu interès pels trastorns mentals a causa de l'esquizofrènia que va tenir el seu germà, o la informació sobre una exposició dedicada a Van Gogh en què es valora la seva genialitat com a pintor que va fer compatible amb els seus problemes de salut mental. També hem vist com la cantant Demi Lovato, en un acte de suport a Hillary Clinton en el marc de la campanya demòcrata, va explicar els seus problemes de salut mental i va destacar la importància de combatre l'estigma (un cop més apareix la divergència entre conservadors i progressistes envers la salut mental: els progressistes busquen donar una imatge de normalitat i integració, mentre

que el discurs conservador culpabilitza les persones que conviuen amb trastorns mentals de bona part dels crims i atemptats que commocionen el país).

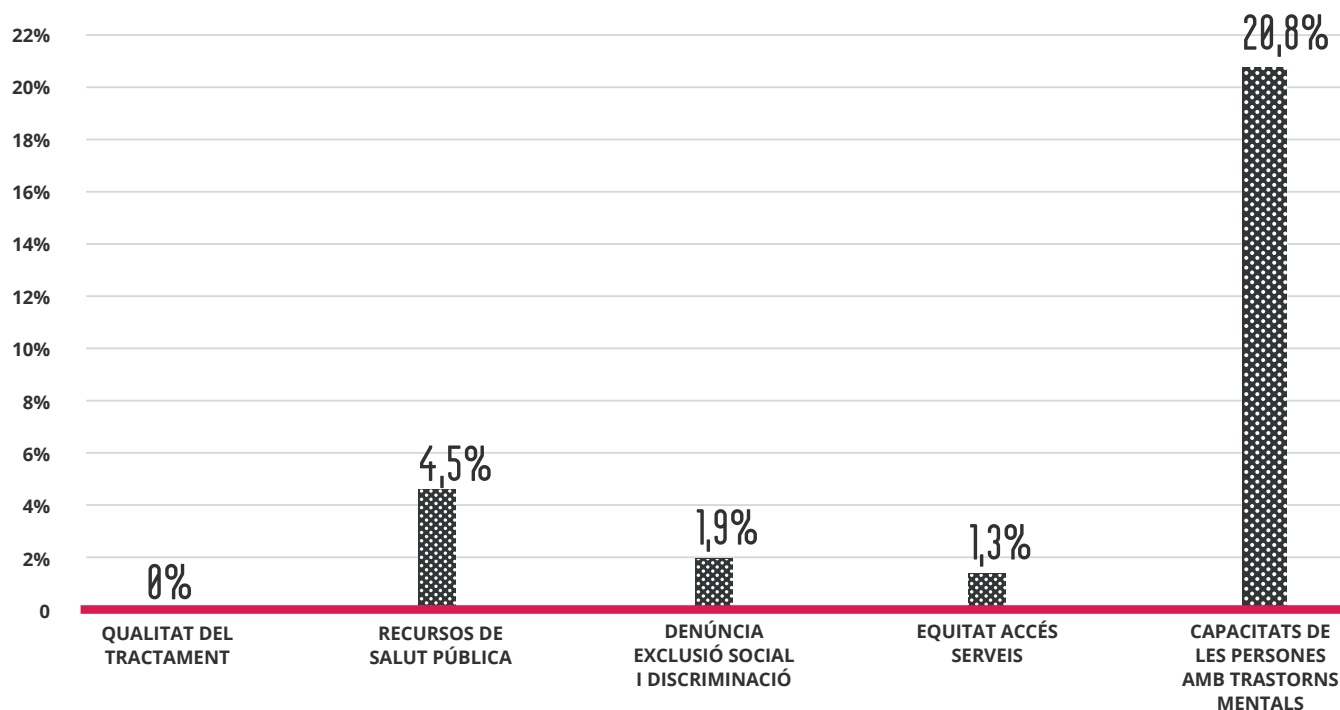
Cal destacar l'interès que desperten les accions dels membres de la família reial britànica, en què Kate Middleton i els prínceps Guillem i Harry treballen activament per fer visibles els problemes que tenen els nens amb trastorns de salut

mental i donar-los suport. Les seves accions, sempre notícies, donen molta visibilitat als problemes de salut mental. En el contingut de l'article, l'activitat d'aquestes personalitats es relaciona amb la inversió de recursos, tractaments i recuperació. En el nostre país trobem a faltar personatges rellevants que portin a terme campanyes en aquest sentit que podrien despertar l'interès i l'empatia dels lectors cap a aquesta problemàtica.

LA IMPORTÀNCIA D'APROPAR-SE A LA SALUT MENTAL DES DELS TESTIMONIS EN PRIMERA PERSONA

Des de fa un temps s'ha obert un debat entre els acadèmics sobre el fet que les persones famoses amb certa repercussió parlin obertament del seu problema de salut mental.

ANÀLISI D'ACCIONS POSITIVES ENVERS LA SALUT MENTAL I CAPACITATS DE LES PERSONES AMB TRASTORNS MENTALS

Cal destacar l'interès que desperten les accions dels membres de la família reial britànica, en què Kate Middleton i els prínceps Guillem i Harry treballen activament per fer visibles els problemes que tenen els nens amb trastorns de salut mental i donar-los suport. Les seves accions, sempre noticiables, donen molta visibilitat als problemes de salut mental. En el contingut de l'article, l'activitat d'aquestes personalitats es relaciona amb la inversió de recursos, tractaments i recuperació. En el nostre país trobem a faltar personatges rellevants que portin a terme campanyes en aquest sentit que podrien despertar l'interès i l'empatia dels lectors cap a aquesta problemàtica.

Ho consideren un fet positiu perquè dóna visibilitat, però dubten de la seva eficàcia, ja que sovint el lector no se sent identificat amb aquestes personalitats i no es desprèn que el que els passa a ells pugui passar-li a tothom. En canvi, quan als mitjans de comunicació apareixen persones anònimes explicant la seva experiència generen més empatia.

En tot cas, cal constatar que gràcies a la naturalitat amb què Bruce Springsteen ha parlat de la seva depressió, o amb què l'actriu Catherine Zeta-Jones ha donat a conèixer els problemes que li ha ocasionat el trastorn bipolar, o com Lady Gaga ha explicat l'ansietat que a vegades la turmenta, aquests problemes de salut mental ens són més fami-

liars. Si més no, aquestes persones **demostraven amb la seva experiència que el fet de conviure amb un problema de salut mental no és incompatible amb la recuperació i el desenvolupament de les capacitats.**

Posats a obrir temes de debat, **crida l'atenció que "els famosos" que parlen obertament dels seus problemes de salut mental són quasi sempre persones vinculades a professions artístiques**, tot sovint vinculades amb el món de l'espectacle. Per què només ells, si els problemes de salut mental poden afectar qualsevol? Són més valents? Per què no en parlen, els polítics? O els metges? Creuen que afectaria la seva credibilitat? La seva reputació? És clar que encara queda molt camí per

recórrer per acabar amb els prejudicis que pesen sobre la salut mental.

Tan sols en tres notícies de procedència internacional s'ha denunciat l'exclusió social, l'estigma i la discriminació que pateixen les persones que conviuen amb problemes de salut mental.

Són realment poques tenint en compte que és un problema que afecta tot sovint les persones que conviuen amb trastorns.

LES PERSONES QUE CONVIUEN AMB UN TRASTORN DE SALUT MENTAL NO SÓN RESPONSABLES DEL QUE ELS PASSA

Pel que fa a l'atribució de responsabilitat o culpa del trastorn mental, se n'ha fet referència en el 22,72% de les notícies.

Parlar d'etologia, del que causa el trastorn mental, no es considera ni positiu ni negatiu per a la lluita contra l'estigma, ja que la discriminació no fa diferència en relació amb la causa.

Les persones que conviuen amb problemes de salut mental no són responsables del trastorn que tenen, i assenyalar-les com a culpables del que els passa o atribuir-ne la causa a la seva actitud o al seu caràcter es considera estigmatitzant.

S'han analitzat dues notícies que atribuïen el trastorn mental a la culpa de qui el pateix, altres cinc n'han fet responsable el caràcter de l'individu i una ha carregat la responsabilitat a la família. No són gaires casos, però val la pena ser-ne conscient per evitar caure en aquest estereotip. Per exemple, en una informació del 18-07-2016 el periodista se centra en l'autor de l'atemptat de Niça i, basant-se en informacions que té del seu caràcter, li atribueix una psicopatia; un altre exemple és un article sobre Sinéad O'Connor en què es relaciona el seu caràcter extravagant amb el trastorn bipolar que té. Aquestes deduccions contribueixen a patològitzar el mal i l'excentricitat.

La majoria de les notícies que han fet referència a l'etiologia s'han referit a causes ambientals —com l'estrès o la mala influència de les xarxes socials—; ho han fet el 12,98% de notícies. Només el 4,74% han tractat l'etiologia dels problemes mentals des del punt de vista biològic, i són poques tenint en compte els avenços i la recerca que s'està duent a terme en aquest camp.

LA RECERCA I EL TRACTAMENT EN SALUT MENTAL INTERESSA POC

Un volum reduït de notícies han al·ludit a la recerca o al tractament dels problemes de salut mental.

Les persones que conviuen amb problemes de salut mental no són responsables del trastorn que tenen, i assenyalar-les com a culpables del que els passa o atribuir-ne la causa a la seva actitud o al seu caràcter es considera estigmatitzant.

Només han aparegut en el 17,53% d'informacions.

Concretament, d'avenços i estudis de recerca només se n'ha parlat en el 3,89% d'articles. En un moment en què es produeixen importants avenços científics, la recerca en salut mental no s'acostuma a veure reflectida en les notícies.

S'ha parlat de recuperació en el 7,79% del total de notícies analitzades. Recuperar-se d'un trastorn mental és una fita que posa l'èmfasi en l'esperança, en la creença que la gent que passa per un problema de salut mental pot sobreposar-se i tenir una vida saludable i plena. Està comprovat científicament que **parlar de recuperació és la manera**

més efectiva de fer caure l'estigma, és a dir, difondre la idea que el trastorn mental molt sovint és un estat transitori que, com altres problemes de salut, es pot donar en menor o major grau, i que en bona part dels casos la recuperació és possible. D'aquesta manera es combat el prejudici de cronicitat que plana sobre les persones que tenen un trastorn mental.

Els tractaments biològics o farmacològics han aparegut tan sols en quatre articles i s'ha parlat de tractaments psicosocials només en dues notícies. També s'han trobat dos articles que fan referència a la incurabilitat d'alguns casos.

TOT I LA MANCA D'INTERÈS EN ASPECTES POSITIVS DE SALUT MENTAL, EL LLENGUATGE PERIODÍSTIC ÉS L'ADEQUAT

El darrer element analitzat ha estat l'estil periodístic. Aquesta categoria posa el focus en el llenguatge utilitzat i en les imatges emprades per il·lustrar la notícia. En aquest sentit, aquesta és la categoria on els resultats han estat més optimistes. **L'estil periodístic ha estat adequat en la majoria dels articles**, en el 75,33%. En bona part de les informacions, el periodista ha utilitzat termes respectuosos com "trastorns/problemes de salut mental", ha parlat de "persones que conviuen/tenen problemes mentals" i s'ha referit

als “centres de salut mental/centres psiquiàtrics”. Pel que fa a les imatges que han il·lustrat les notícies, majoritàriament han mostrat persones com les altres i n’han destacat les capacitats o la normalitat, i se n’han detectat poques que hagin mostrat les persones que conviuen amb trastorns en actitud de desesperació, oferint una imatge negativa de la seva vida.

Com que l’informe es fa amb la intenció de reflexionar sobre les mancances de la professió a l’hora d’abordar els temes de salut mental, cal incidir en els casos en què el llenguatge periodístic no ha estat l’adequat o ha resultat ofensiu, i això s’ha trobat en el 24,67% de notícies. Concretament l’expressió que més ha aparegut ha estat la de referir-se a persones que conviuen amb problemes de salut mental com a *malalt mental*, *dement*, *pertorbat*, *boig*... Un exemple flagrant és la notícia que es va publicar el 28/07/2016 i centrada en la sortida en llibertat de l’autor de l’atemptat contra Reagan; el periodista s’hi refereix amb l’expressió “boig” en el titular.

Tot i que es detecta que s’està reduint la tendència, s’han trobat quatre casos en què s’anomenava la persona pel seu diagnòstic (*depressiu*, *esquizofrènic*, *bipolar*...), com per exemple en una informació del 22/10/2016 sobre un cas de pena de mort al Pakistan. Es fa referència a una persona amb esquizofrènia com a “esquizofrènic” i es presenta així en el titular; en canvi, en el cos de la notícia s'utilitza una expressió adequada per referir-s’hi. En molts

casos es recorre a aquest ús inadequat per estalviar espai en els titulars o directament perquè són paraules que criden l’atenció del lector; és un aspecte que s’ha de tenir en compte i evitar-lo, perquè resulta estigmatitzant.

Pel que fa a les expressions emprades per referir-se a l’hospitalització, s’han detectat quatre articles amb usos inadequats i obsolets com *recloure* o *tancar*, per davant de formes més adients com *ingrés* o *estada* en centre *psiquiàtric*, o la utilització de termes com *manicomi* o *psiquiàtric* en comptes de *centre de salut mental* o *hospital psiquiàtric*. En el titular d’una informació del 14/03/2016 es parla de “psiquiàtric”, expressió poc adequada, per referir-se a un centre de salut mental o hospital psiquiàtric, en un altre intent poc afortunat d’escurçar un titular.

LA SECCIÓ D’INTERNACIONAL CONTRIBUEIX A ESTIGMATITZAR LA SALUT MENTAL

La secció que més apareix en els articles analitzats, molt per sobre de les altres, és la d’internacional, amb un

60,90%, com era obvi tenint en compte que l’anàlisi s’ha fet de notícies que provenien de corresponsals o d’agències d’informació internacionals; cal recordar, però, que no totes les notícies que arriben de l’estranger han de tenir una relació necessària amb la secció de política internacional, sinó que també es poden incloure a les seccions de societat, ciència, cultura, espectacles, etc. **Més de la meitat de les notícies de la secció internacional, el 52%, han parlat en to negatiu de la salut mental, normalment relacionant-la amb la perillositat.**

El percentatge d’associació amb violència és fins i tot superior a les dades de l’Observatori de 2015, on aquesta categoria (tot i que la metodologia no era la mateixa) era igualment la més elevada i el motiu pel qual més s’estigmatitzava, però no arribava a superar el 50% del total.

D’aquesta manera, es confirma la hipòtesi que les notícies que llegim provinents d’altres països augmenten l’estigma als mitjans catalans.

Analitzant l’origen de les notícies s’ha detectat que **les que arriben dels EUA (37%) i Anglaterra (27%) són les que contenen més elements estigmatit-**

Es confirma la hipòtesi que les notícies que llegim provinents d’altres països augmenten l’estigma als mitjans catalans.

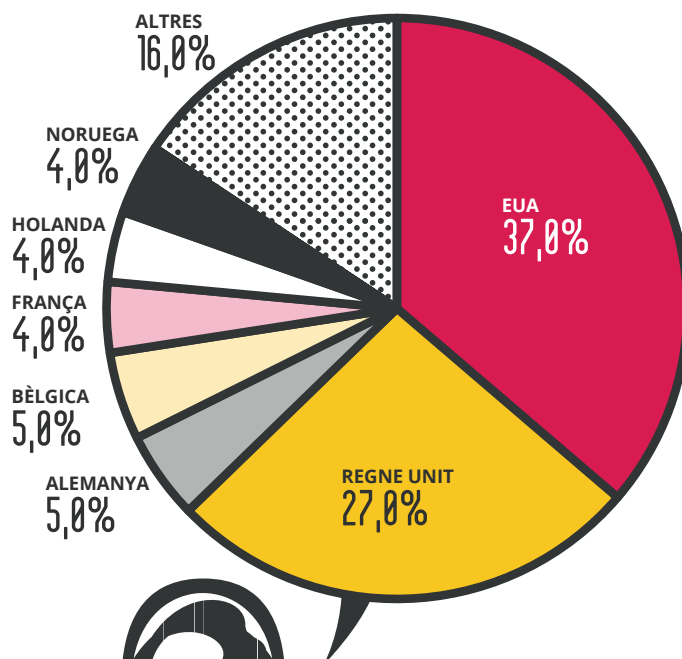
zadors. Això pot tenir una explicació en el fet que es tracta de realitats culturals diferents, o que el flux informatiu està cada cop més globalitzat. És evident que aquests dos països exerceixen una dominació mediàtica i que ens podem haver *encomanat* d'una certa tendència

a fer espectacle de la informació i al periodisme sensacionalista, i aquest fet mereix una reflexió.

Un exemple d'aquest enfocament perillós és la notícia apareguda arran del cas Cox el 22/05/2016, una infor-

mació provinent d'una de les agències més importants i que arrencava amb el següent titular: "Un estudi britànic vincula el terrorisme amb els problemes mentals", i continua així en el cos de la notícia: "La meitat de les persones que corren el perill de ser radicalitzades per terroristes estan relacionades amb algun problema mental o psicològic, segons les conclusions d'un estudi de la policia britànica". El lector tindrà tendència a creure's aquest missatge, sobretot si parteix d'un estudi fet per la policia britànica. Però si seguim llegint, una mica més endavant apareixen els matisos: l'inspector que dona a conèixer l'estudi es basa en supòsits, no en afirmacions, parla de possibles indicis i admet que hi ha altres factors determinants com "l'empipament davant les polítiques exteriors dels governs occidentals, la degeneració socioeconòmica i la ideologia religiosa". S'ha escollit un titular cridaner sense pensar en l'estigma que pesa damunt de les persones que conviuen amb trastorns de salut mental. ●

ORIGEN DE LA FONT. INTERNACIONAL

I ELS DIARIS DIGITALS? EL TO NEGATIU AUGMENTA

La mostra analitzada de premsa digital ha estat més reduïda que la de paper, però ha permès comprovar que no hi ha diferències significatives entre l'una i l'altra.

L'únic resultat destacable que s'observa fa referència al to amb què es parla de

salut mental, ja que **augmenta el to negatiu** fins a un 50% del total (a les notícies de paper el to negatiu apareix en el 40,76%), mentre que el positiu arriba tan sols al 20,83% (als diaris de paper el to positiu s'ha trobat en el 30,76% de les informacions). La resta d'informacions s'han classificat amb to neutre o mixt. Aquestes xifres obren un possible camp d'estudi de cara al futur per comprovar si la premsa digital tendeix més al sensacionalisme quan tracta temes relacionats amb la salut mental.

La relació de salut mental i violència ha estat la que més s'ha repetit, en la mateixa tònica que en la premsa de paper.

Igual com passa amb els diaris de paper, l'anàlisi de l'estil periodístic indica que majoritàriament s'utilitzen formes adequades per referir-se a les persones amb trastorn mental, ja que el llenguatge

és el correcte en un 72,7% d'informacions, davant d'un 27% que utilitza termes inadequats com *pertorbat*, *esquizofrènic*, *bipolar* o altres expressions incorrectes.

Obertament treballa intensament per frenar aquesta tendència a la *sobre-representació* de casos en què es vincula salut mental i violència de manera gratuïta. En la mateixa línia, el 2016 es va publicar l'*Estudi John Hopking*², que presenta resultats molt interessants obtinguts a partir d'una comparativa entre la informació que té l'FBI de casos que tenen relació amb la salut mental i l'impacte que han provocat en els mitjans de comunicació. S'observa que els mitjans —sobretot la televisió— tendeixen a l'exageració i a la sobrevaloració de la relació de salut mental i violència; és el que s'anomena *sobrerrepresentació*. Al llarg dels anys, aquesta sobredimensió acaba creant una imatge basada en fets reals però que no és fidel a la dimensió de la realitat, amb el risc que l'opinió pública accepti aquesta visió sense posar-la en qüestió. L'*estudi Hopking* ho explica amb la tendència de la informació cap al sensacionalisme i l'espectacularització de la televisió.

2 News stories often wrongly link violence with mental illness. Research finds little has changed in media portrayal of mental illness over 20-year period. JOHNS HOPKINS UNIVERSITY BLOOMBERG SCHOOL OF PUBLIC HEALTH

2017

Resultats de l'anàlisi d'informació local

La intenció d'aquesta anàlisi era comprovar si els temes de salut mental s'abordaven de manera més respectuosa i menys estigmatitzant que la informació que ens arriba de l'estranger. Cal remarcar que la informació local també treballa amb continguts d'agències estrangeres. Veure com es treballa aquesta informació en comparació dels diaris generalistes aporta resultats interessants.

EL TO NEUTRE ÉS EL DE LA PREMSA LOCAL QUAN PARLA DE SALUT MENTAL

El to que predomina és clarament el neutre en el 45,94% de notícies, seguit del to positiu en el 29,72%. Les informacions que s'han expressat en un to negatiu han suposat el 17,29%, i finalment les notícies que han combinat

aspectes negatius i positius han estat el 8,10% del total.

Queda clar que **el to negatiu detectat a l'anàlisi de 2017 està molt per sota de l'anàlisi de notícies de 2016**, el 42,20%; **és menys de la meitat en la informació d'àmbit local que en la de procedència internacional**. Ara bé, s'ha de tenir en compte que el to positiu ha obtingut resultats similars els

Els periodistes, en els seus articles sobre salut mental, s'obliden tot sovint dels testimonis en primera persona.

dos anys: el 2016, el 29,22%, i el 2017, el 29,72%.

ES TROBEN A FALTAR TESTIMONIS EN PRIMERA PERSONA QUE DESTAQUIN LES SEVES CAPACITATS

Tot i que l'acció positiva també té més protagonisme que en els resultats de l'any anterior —s'hi ha dedicat el 37,29% de notícies, enfront del 28,57% del 2016—, els articles que han destacat el desenvolupament de les capacitats de les persones que conviuen amb problemes de salut mental ha estat inferior: ha aparegut en el 10,81% de notícies, mentre que l'any anterior ho havia fet en el 20,77%.

Els periodistes, en els seus articles sobre salut mental, s'obliden tot sovint dels testimonis en primera persona. En canvi, està demostrat que donar veu a persones anònimes que conviuen amb problemes de salut mental genera molta empatia i permet conèixer de primera mà la problemàtica a què s'enfronten i/o les capacitats que tenen.

En general, es percep un desconeixement de la realitat que viuen les persones que tenen trastorns mentals.

En notícies sobre tractament, recuperació i acció positiva sempre apareix la veu institucional o bé mèdica o acadèmica, però en poquíssimes notícies captades per la mostra s'ha donat veu a l'experiència personal. Podria haver-hi més notícies de to positiu si es guanyés certa consciència de la mirada, inclouent-hi el relat de la primera persona.

A CATALUNYA, ELS FAMOSOS NO PARLEN DE SALUT MENTAL

Recordem que a l'anàlisi de premsa d'origen internacional les notícies que feien referència al desenvolupament de capacitats tot sovint estaven protagonitzades per artistes o personatges famosos que parlaven en primera persona dels seus problemes de salut mental.

En les notícies d'àmbit local, algunes notícies que han sumat en aquesta categoria també les han protagonitzat aquests mateixos personatges, és a dir, han estat notícies provinents d'agències d'informació estrangeres. A Catalunya pràcticament no hi ha persones famoses que parlin públicament de la seva salut mental. Obertament va llençar una campanya el 2013 amb el lema "Es busca famosos" amb la intenció d'introduir al nostre país la tendència més oberta observada en els països anglosaxons. Els resultats que es van obtenir van ser poc optimistes, ja que moltes persones

MOSTRA ANALITZADA EL 2017

D'un univers de 10.204 notícies que contenen les paraules clau escollides s'han analitzat un total de **200 notícies** triades aleatòriament, 109 publicades en paper i 91 en mitjans digitals.

S'han trobat 15 notícies que utilitzen els termes de salut mental amb un **ús metafòric**; aquests continguts s'han analitzat a part.

185 notícies s'han referit als termes de salut mental donant-los el sentit literal.

Diaris de paper analitzats: *Segre, Més Tarragona, Diari de Terrassa, Diari de Tarragona, 3 de 8, 9 Nou, La Mañana, Diari de Girona, Regió 7, Empordà.*

Diaris digitals analitzats: *Segre, Diaridegirona.cat, Regió7, Tot Sant Cugat, Reus Digital, DiariBadalona, DelCamp.cat, AquíBerguedà, L'H Digital, Cugat.cat, LaVeu.cat, Eix Diari, AMartorell, AraVallès, Anoia.cat i Tot Mataró.*

contactades van considerar que fer-ho públic no els compensava enfrontar-se al sensacionalisme ni a la càrrega de l'etiqueta diagnòstica.

Una bona solució davant d'aquest fet és que els periodistes recorrin a testimonis anònims, ja que la seva experiència genera una gran empatia i és molt eficaç en la tasca de sensibilització.

POQUES NOTÍCIES DENUNCIEN L'ESTIGMA, LA SALUT MENTAL S'ENFOCA DES DE LA TASCA INSTITUCIONAL

L'11,89% ha fet referència a l'exclusió social i l'estigma que pateixen les persones que conviuen amb trastorns mentals. No és una xifra gaire optimista, però almenys ha estat més elevada que la de l'anàlisi de 2016, que només ho va detectar en l'1,94%. En general **es nota més empatia cap a la discriminació i els diaris es fan ressò d'iniciatives per combatre l'estigma en salut mental. En part és molt probable que sigui gràcies al treball d'entitats com Obertament i altres associacions dedicades a la salut mental d'arreu de Catalunya.**

S'han trobat força exemples que demostren aquest interès, com ara una notícia en què es proposa una iniciativa perquè persones amb problemes de salut mental practiquin futbol sala; és una informació que expressa una iniciativa

integradora i que es fa ressò d'un fet de proximitat; un article que, dins del marc del Dia Mundial de la Salut Mental, publica recomanacions d'Obertament per evitar els estereotips i combatre l'estigma en salut mental amb el títol "Paraules que estigmatitzen", o la notícia que fa referència a persones amb problemes de salut mental que han aconseguit feina. També hi trobem informació sobre una exposició de fotografies dedicada a donar a conèixer els problemes d'integració de les persones amb problemes de salut mental; la notícia que presenta una altra iniciativa artística per combatre l'estigma, l'exposició anomenada "Parelles artístiques" de la Garriga, en què artistes consagrats de diverses disciplines treballen amb artistes amateurs vinculats als serveis de salut mental, o els articles que pràcticament tots els diaris han dedicat al PSICURT, un festival de cinema dedicat a trencar barreres i a evitar l'estigma que pateix la gent que conviu amb trastorns mentals.

Hi ha un volum considerable de notícies que surten dels gabinets de premsa municipals sobre esdeveniments locals relacionats amb serveis de salut mental. Molts cops, l'objectiu de l'acte és la lluita contra l'estigma i la discriminació; en canvi, en l'article no se'n fa cap esment i es posa l'enfocament en les personalitats que hi assistiran. El criteri i la sensibilitat del periodista podrien aportar un to positiu a l'enfocament de la salut mental en comptes de limitar-se a informar en un to neutre i amb l'objectiu de difondre l'activitat pública dels polítics.

Hi ha hagut força articles que han fet referència a programes socials per a persones en risc d'exclusió, presentant les persones que tenen problemes de salut mental com a incapacitades o dependents. L'acció social ha estat presentada d'una manera que sembla un acte de caritat cap a persones necessitades més propi d'altres èpoques; són informacions que traspuen un cert paternalisme molt arrelat en la societat. En molt poques informacions s'ha parlat de normalitat i d'integració. Un cop més, s'ha posat el focus a enaltir la tasca d'associacions i polítics, però no s'ha donat veu a l'experiència en primera persona.

Per altra banda, s'han comptabilitzat força notícies locals sobre inversions en equipaments municipals, serveis i programes de salut mental. És lògic, perquè les fonts són properes i la temàtica té un impacte en l'entorn del lector. Ara bé, en aquest tipus d'informació sovint s'al·ludeix a la discapacitat o la dependència que puguin tenir alguns diagnòstics, és a dir, que s'incideix en la imatge de gravetat i cronicitat i quasi mai es posa el focus en la recuperació.

EL PERILL D'AUTOLESIÓ O SUÏCIDI, EL QUE MÉS PREOCUPA

La perillositat de les persones amb problemes de salut mental segueix sent l'aspecte que més apareix; s'ha trobat en el 47,56% de les notícies, una

xifra que continua essent força elevada però que és inferior al resultat de l'anàlisi de notícies del 2016, el 68,18%.

L'estudi posa de manifest un matís important pel que fa a la informació local: l'aspecte que predomina dins de la categoria de "Perillositat" és el perill de suïcidi o autolesió; se'n parla en el 18,91% dels continguts, per sobre del perill cap als altres (12,43%) o de la relació de les persones amb problemes de salut mental amb delictes violents (11,89%). De fet, suïcidi o autolesió són

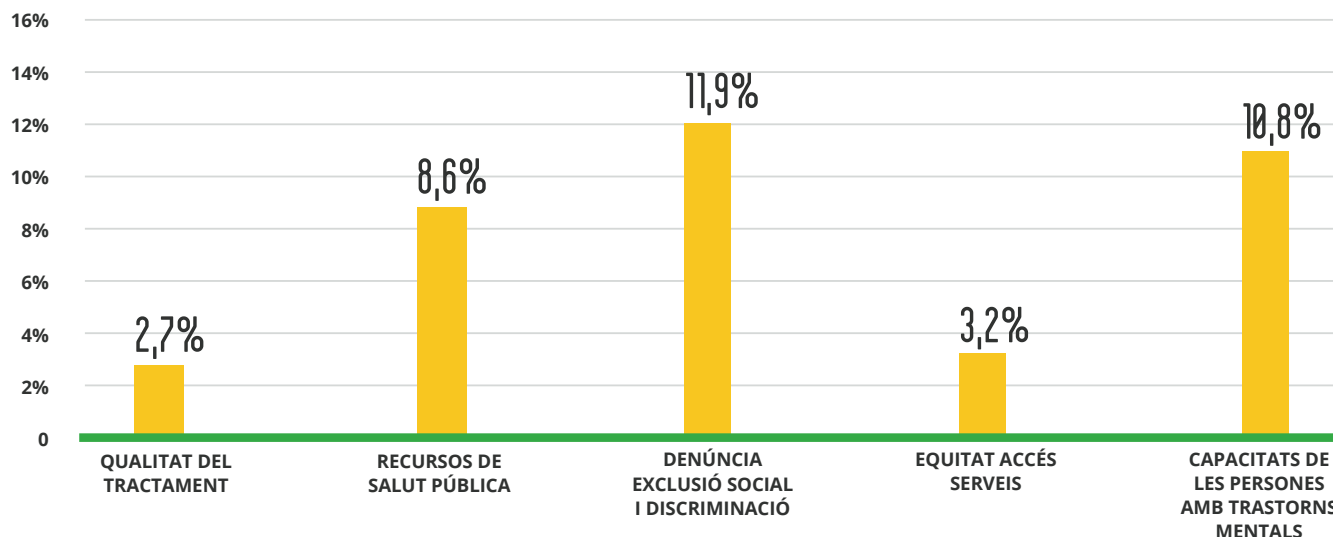
els termes que més apareixen després de *salut mental* i *trastorn mental*.

Els casos que han tractat el suïcidi:

Un dels temes que van portar a parlar d'autolesions i perill de suïcidi va ser el de la Balena Blava, un joc que es troba a les xarxes socials. Està dirigit als adolescents i els proposa una sèrie de reptes que indueixen al suïcidi. En altres països com Rússia o el Brasil s'han donat casos de joves que s'haurien suïcidat seguint les pautes del joc; el 2017, per primer cop, hi va haver al-

guns casos de menors a Catalunya que s'havien autolesionat a causa d'aquest joc macabre. El tema ha despertat un interès i una preocupació lògica i comprensible i consegüentment ha tingut molt ressò a la premsa. El tractament en general ha estat neutre i en alguns casos, en què s'ha optat pel sensacionalisme, s'ha classificat com a negatiu. **Sovint les autolesions s'assenyalen com a conductes adolescents negatives en comptes de tractar-ho com un símptoma d'un malestar psíquic o patiment emocional que pot formar part d'un diagnòstic major.** Malgrat

ANÀLISI D'ACCIONS POSITIVES ENVERS LA SALUT MENTAL I CAPACITATS DE LES PERSONES AMB TRASTORNS MENTALS

l'interès que ha despertat el cas, no hi ha hagut cap informació que l'hagi aprofitat per conscienciar o sensibilitzar sobre salut mental, ni presència de testimonis que permetés a la ciutadania afectada o fins i tot protagonista donar el seu punt de vista.

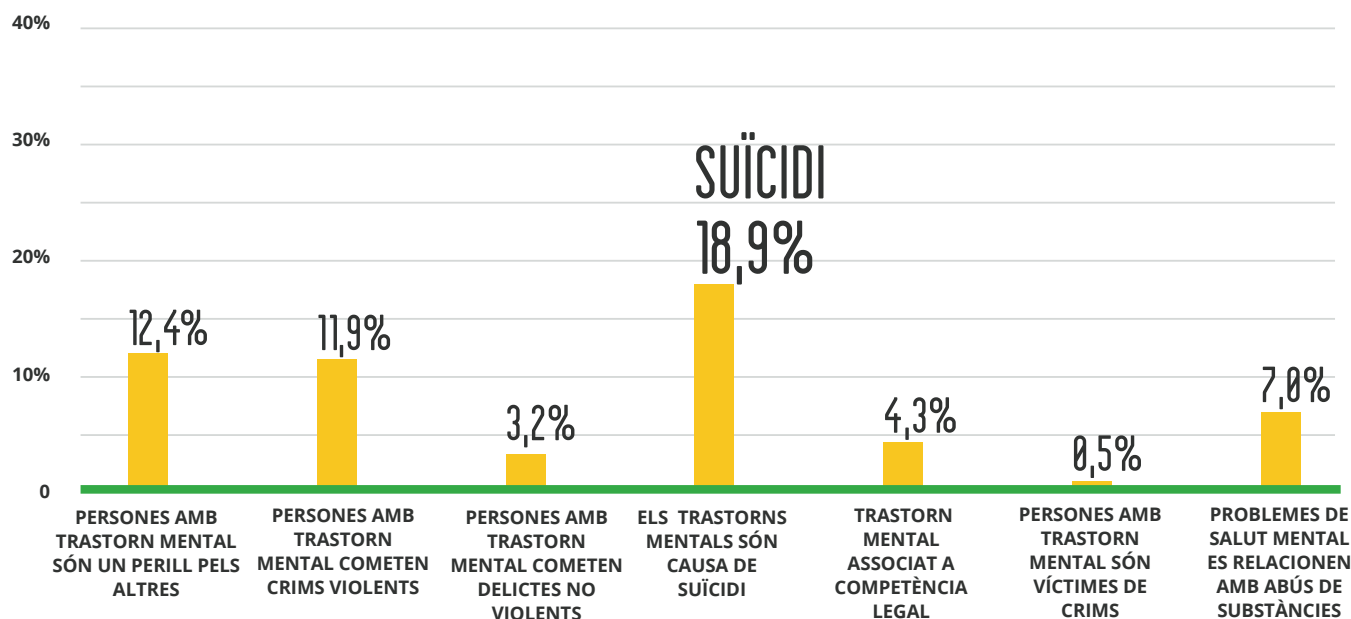
Seguint amb **l'interès que ocupa el tema dels suïcidis en la informació d'àmbit local**, destaca un article d'opinió en què es fa una reflexió força interessant sobre el cas d'un home

gran, diagnosticat amb una malaltia terminal, que va decidir treure la vida a la seva dona afectada d'una malaltia greu i totalment dependent d'ell i suïcidar-se després. L'article parla des de l'afecte cap a aquestes persones —qui firma l'article les coneixia— i busca arguments per justificar i comprendre la decisió de l'home. En aquesta mateixa línia de contingut s'han analitzat algunes notícies sobre la mort assistida en casos de malalties terminals o l'enquesta d'un diari sobre si s'ha de despena-

litzar el suïcidi assistit, amb un resultat aclaparador cap al 'sí'.

Una altra informació publicada el 06/06/2017 destaca la inquietud respecte de l'augment de suïcidis, i es diu que el nombre de temptatives de suïcidi s'ha doblat a Catalunya en l'últim any. La notícia utilitza un to força sensacionalista i presenta una fotografia d'una noia amb una actitud de desesperació, i en el subtítol relaciona els suïcidis amb "malalties" mentals com la depressió.

ANÀLISI D'ASPECTES QUE RELACIONEN ELS PROBLEMES DE SALUT MENTAL AMB PERILLOSIATAT

Un altre article presenta en un to més rigorós les conclusions d'una infermera sobre el perfil clínic i psicosocial de les persones que intenten suïcidar-se, i destaca que un 62% van ser dones que vivien en parella.

Són articles que proposen reflexions al voltant del suïcidi i que demostren la necessitat d'obrir un debat al voltant d'aquest tema. Es detecta que ha estat un tema tabú, molts cops silenciats, que provoca una gran inquietud i incomprensió. Segurament encara pesa amb força la moral catòlica que durant segles ha culpabilitzat de manera terrible les persones que s'han volgut treure la vida. Molts cops les xifres de suïcidis i les causes que el motiven no es donen, amb l'excusa de no provocar un efecte crida. Sigui com sigui, és un tema que desperta interès i és recurrent a la premsa; en canvi, tot sovint els periodistes es troben amb poques eines per abordar-lo adequadament.

L'ESTEREOTIP QUE RELACIONA VIOLÈNCIA O ACTES DELICTIUS AMB SALUT MENTAL TAMBÉ ÉS RECURRENT EN LA PREMSA D'ÀMBIT LOCAL

És un dels estereotips més estigmatitzants i s'ha trobat en notícies de successos sobre fets propers, com la informació del 22/02/2016 que explica que un home va robar un camió de butà i va conduir temeràriament per

la ronda Litoral provocant el pànic. El subtítol esmenta que s'investiga si la causa dels seus actes podria ser un trastorn mental o l'abús de drogues. El problema de salut mental, sense que se'n tingui la confirmació, apareix un cop més com a possible causa d'un fet difícil d'entendre. ●

Un altre exemple el detectem en la notícia publicada el 08/04/2017, que explica que un noi ha assassinat la seva mare. És clar que el fet causa un fort impacte per la proximitat i la crueltat, i se li dedica un titular a la portada i a l'interior es desenvolupa la informació. En un destacat de la portada, el periodista ja parla d'una suposada relació entre el crim i un possible trastorn mental no comprovat. A l'interior del diari, en l'explicació dels fets, es torna a insistir en un suposat problema mental i en l'addicció a les drogues. En una informació sobre el mateix cas de l'endemà, 09/05/2017, s'insisteix en la teoria d'un possible brot psicòtic originat pel consum de cànnabis. El periodista cita fonts mèdiques que relacionen el consum de cànnabis amb possibles efectes sobre la salut mental,

però en cap cas cita cap informe mèdic sobre l'autor dels fets i el que ha passat realment. Un exemple flagrant i reiteratiu que **especula sobre les causes d'un assassinat** relacionant un fet delictiu amb un problema de salut mental abans de la confirmació de cap especialista que treballi en el cas.

Cal dir que també s'han analitzat notícies que desmitifiquen aquest estereotip, com la que destaca en el titular "La violència masculina no és un trastorn mental". L'avantítol diu: "Un estudi de Reus desmunta la coartada", i el subtítol: "Els maltractadors són agressors, no malalts". En la mateixa línia s'han detectat algunes cartes dels lectors insistint en el risc que comporta associar els problemes de salut mental amb la violència.

ELS PROBLEMES DE SALUT MENTAL INTERESSEN MÉS QUAN TENEN L'ORIGEN EN CAUSES AMBIENTALS

La informació d'àmbit local dóna més importància a les causes dels tras-

El dia dels fets Obertament va emetre un comunicat alertant els mitjans del perill d'especular amb la causa i d'atribuir el comportament de l'home a suposats antecedents psiquiàtrics que podien estar relacionats o no amb l'incident. Alguns mitjans se'n van fer ressò en el seguiment posterior de la notícia (*El Periódico*, 21-02-2017; *Comunicació* 21, 21-02-2017).

torns mentals, i l'etiologia dels problemes de salut mental apareix en el 28,10% del total. Les causes ambientals són a les que més es fa referència com a origen dels trastorns, i se'n parla en el 14,59% de les notícies. És molt probable que davant de causes ambientals es generi un efecte d'empatia, de proximitat. Si un problema de salut mental és degut a causes ambientals i no biològiques vol dir que pot afectar qualsevol, i això genera un interès afegit.

Algunes d'aquestes notícies han fet referència al cas abans esmentat de la

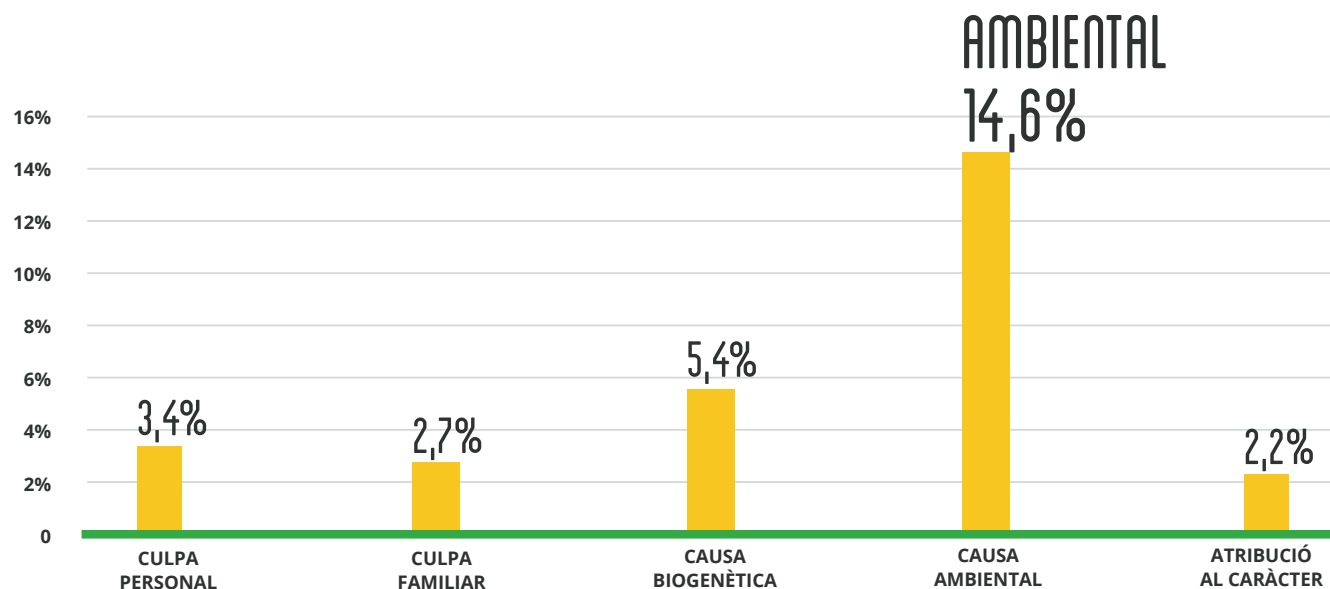
Balena Blava, però també ha aparegut de forma recurrent el tema de les addiccions a les noves tecnologies com a causa de nous trastorns de salut mental entre els joves.

En canvi, crida l'atenció una notícia publicada el 26/02/2017 sobre la manca de recursos i l'alarmant increment d'ingressos per problemes de salut mental que s'ha produït els últims anys, i que ha provocat un col·lapse en els centres hospitalaris. Amb unes dades tan alarmants és curiós que no hi hagi cap article investigant les causes d'aquest

increment, sobretot quan és un tema que toca tant de prop.

En menor mesura, però cal esmentar-los per l'efecte estigmatitzant que tenen, també s'ha trobat un 3,24% d'articles que culpabilitzen les persones amb problemes de salut mental del seu trastorn; en el 2,16% s'ha atribuït la causa del trastorn al caràcter i en el 2,70% n'han responsabilitzat la família (una notícia apareguda el 12/05/2017 culpa del suïcidi dels nens a l'atenció rebuda durant la infància; és un exemple més de la preocupació

ANÀLISI D'ASPECTES DE L'ORIGEN DELS TRASTORNS MENTALS

pel suïcidi i la necessitat de trobar-hi explicació).

UNA MIRADA CAP A LA RECERCA I ELS TRACTAMENTS

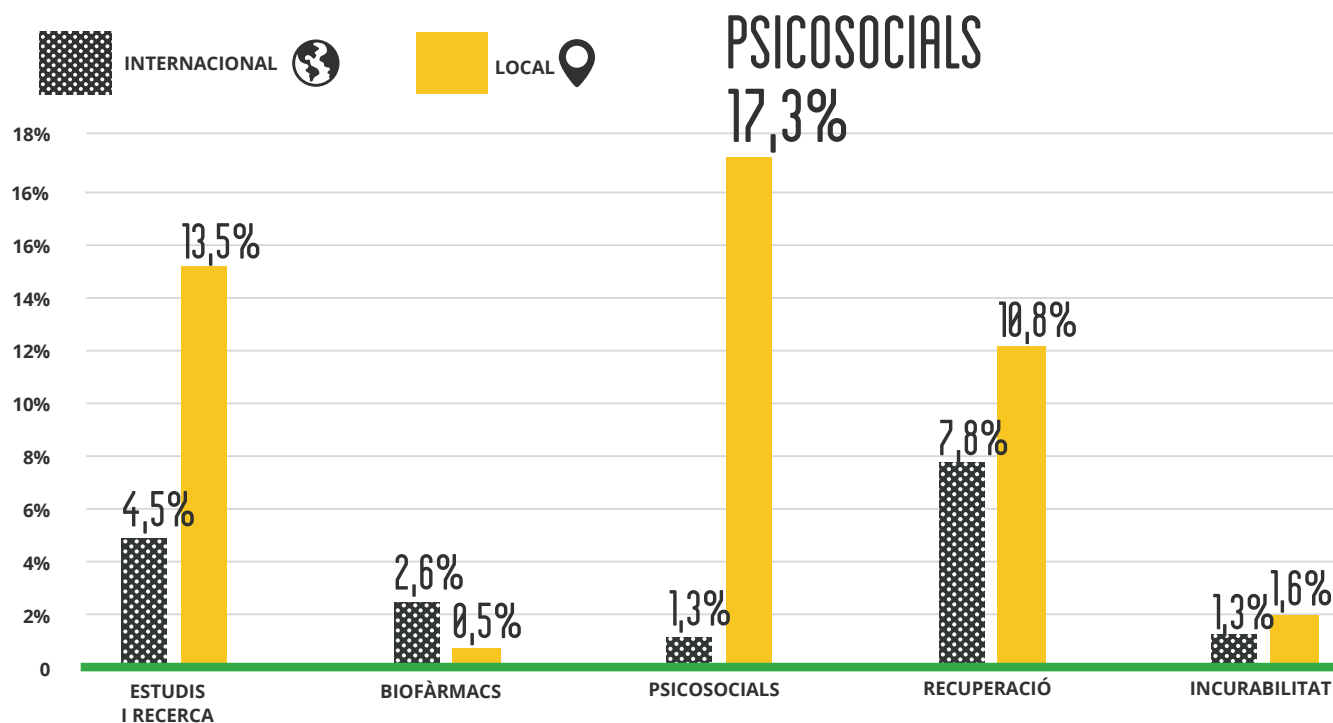
L'anàlisi ha demostrat que a la premsa local **té més pes la informació sobre**

recerca i tractament; se n'ha parlat en el 43,78% del total (la premsa generalista només feia referència a aquesta temàtica en el 17,53% dels articles).

Sovint es parla dels recursos psicosocials destinats al tractament de la salut mental, i aquests enfocaments apareixen en el 17,29% dels articles.

Tot i que és lògic que es destaquin aquest tipus d'informacions, aquest predomini indica el risc de caure en un discurs "assistencialista" pel que fa als temes de salut mental; es detecta una tendència a donar molta importància als recursos d'assistència psicosocial en detriment d'altres aspectes que també són fonamentals, com ara la recerca o la recuperació.

COMPARATIVA. ANÀLISI D'ASPECTES DEL TRACTAMENT DELS PROBLEMES DE SALUT MENTAL

Els estudis i la recerca de tractaments per abordar la salut mental ocupen el 13,51% de les notícies, i en aquests casos les fonts d'informació acostumen a ser més properes que en les informacions d'àmbit internacional, com la notícia que explica que un estudi sobre el trastorn bipolar ha aconseguit un important ajut econòmic per part d'una fundació nord-americana per la recerca molt prestigiosa.

La recuperació és el tema del 10,81% d'articles. Aquesta xifra no suposa un percentatge elevat, sinó que es manté en la tònica a la baixa que ja es percebia en l'anàlisi de notícies internacionals, el 7,79%.

ELS PERIODISTES ES REFEREIXEN A LA SALUT MENTAL DE MANERA ADEQUADA

Pel que fa a l'estil periodístic, el **llenguatge utilitzat ha estat majoritàriament l'adequat** excepte algunes incorreccions que s'han detectat en el 9% d'informacions. Cal remarcar que **la tendència a utilitzar expressions incorrectes o ofensives envers els trastorns de salut mental i les persones que hi conviuen és menor en la premsa d'àmbit local que en la que prové d'informacions internacionals**, que ha estat del 24,67%.

Tot i així, i amb voluntat de fer crítica constructiva, cal esmentar un parell

d'exemples de mal ús del llenguatge per referir-se a la salut mental. Un diari de l'11/06/2017 va titular així una notícia: "Internado un hombre en un psiquiátrico tres envenenar al suegro"; o un altre del 18/11/2017, justament en una informació sobre una reclamació que fan persones amb problemes de salut mental, va publicar un titular poc adequat: "Malalts mentals reclamen la reforma de la unitat d'hospitalització psiquiàtrica". ●

LA PREMSA DIGITAL LOCAL MOSTRA MÉS EMPATIA CAP ALS PROBLEMES DE SALUT MENTAL

Els resultats han demostrat que els diaris digitals, en general, han mostrat més empatia i tacte cap a les persones que conviuen amb trastorns mentals. **Han publicat un percentatge inferior de notícies que relacionaven la**

violència amb la salut mental, un 37,36% enfront del 67,88% dels diaris de paper.

Pel que fa a destacar accions positives envers la salut mental, també ho han fet en més informacions, un 39,56% enfront del 30,27% dels diaris de paper.

Quant a notícies que han utilitzat un to positiu per referir-se a la salut mental, han estat els diaris de paper els qui han publicat més d'articles, un 29,35% enfront del 25,27% de la premsa digital. No obstant això, els diaris digitals **han publicat força menys notícies en to negatiu**, un 9,89% enfront dels diaris de paper, que n'han publicat el 21,10%.

El to neutre ha estat el que ha predominat en els dos suports: en els diaris digitals ha aparegut majoritàriament en el 54,94% d'informacions, mentre que en els diaris de paper ho ha fet en el 32,11%.

Cal remarcar que en alguns articles s'ha detectat una expressió que s'està posant de moda: ens estem acostumant a dir "*per salut mental* no penso/ no faig això o allò". D'entrada es considera positiu, perquè normalitza el fet que els pensaments tenen el poder de fer que la salut mental perilli, i això és comú a tots. El problema pot aparèixer si aquest tipus d'idees alimenten el prejudici que les persones que acaben tenint un trastorn en són responsables perquè no han sabut, no han tingut habilitat o capacitat o no han volgut dirigir els seus pensaments cap a un lloc sa o positiu.

Cal recordar que en l'anàlisi de la informació internacional de 2016, els diaris digitals havien publicat més notícies en to negatiu que els diaris de paper. Els resultats mostren que **els mitjans digitals tendeixen a tractar amb més sensibilitat la informació sobre salut mental quan afecta l'àmbit local.**

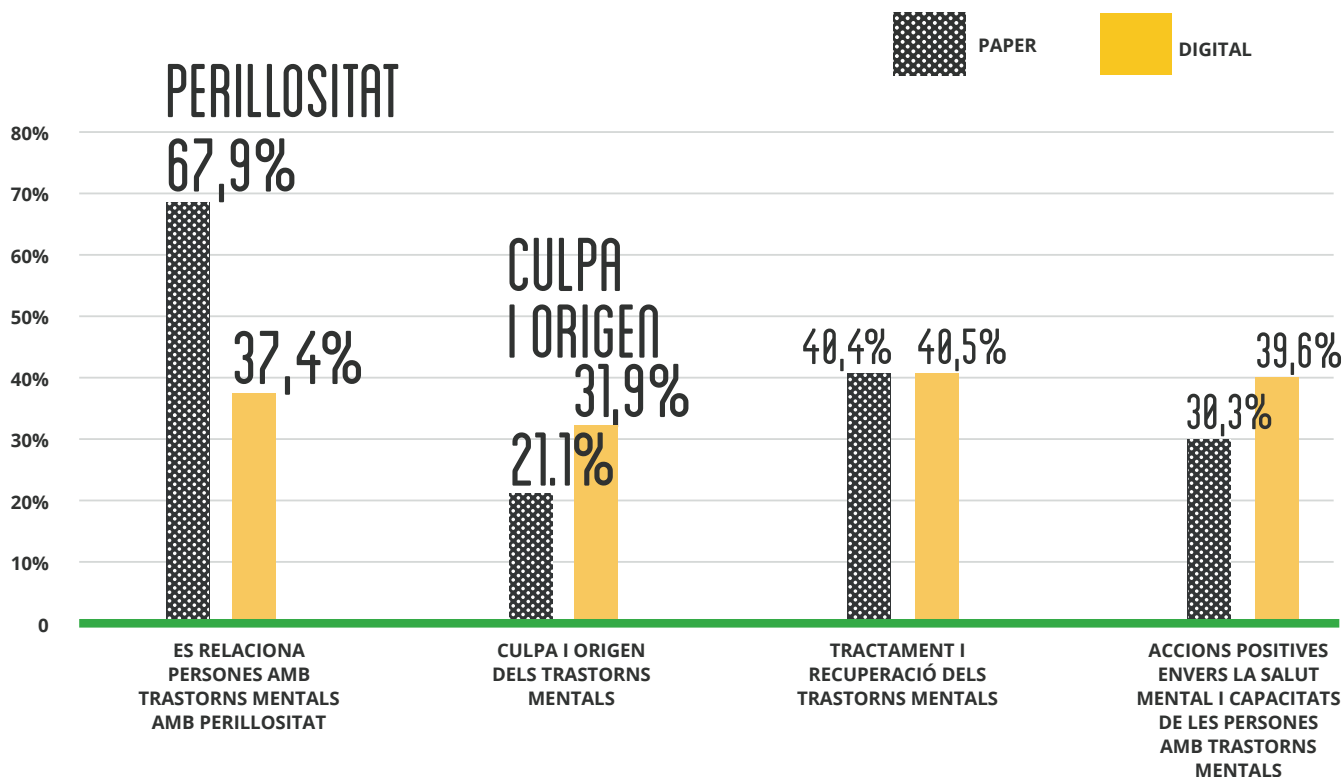
L'ÚS METAFÒRIC DE LA SALUT MENTAL, UN MAL COSTUM QUE S'ESTÉN CADA COP MÉS

Dins la mostra de notícies del 2017 se n'han trobat 15 que han utilitzat termes de salut mental donant-los un ús metafòric amb una connotació

negativa. A la mostra de 2016 no se'n va trobar cap. Aquestes informacions s'han analitzat a part seguint uns criteris específics.

El terme que més ha aparegut ha estat *psicosi*, el 53,84%; a continuació *esquizofrènia* o *esquizofrènic*, el 30,70%; *suïcidi*, el 23,07%, i finalment

COMPARATIVA. ANÀLISI DEL DISCURS DE LA NOTÍCIA DIARIS DE PAPER VS. DIGITALS. 2017

s'ha trobat l'expressió *lobotomització audiovisual*.

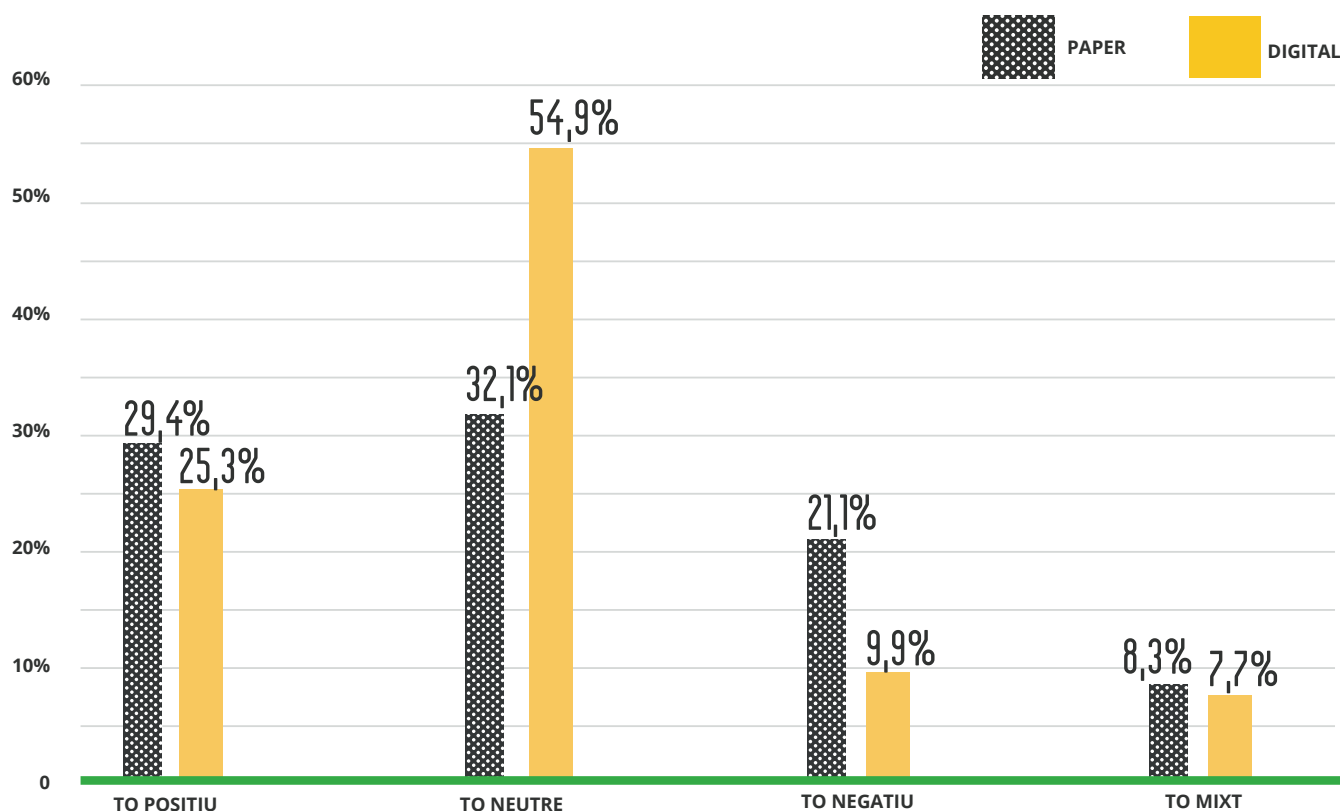
El terme *psicosi* s'ha utilitzat per referir-se a una por irracional (un cop més s'ha utilitzat per referir-se al pànic que desperta l'amenaça terrorista o a la por que va provocar la intervenció policial

l'1-O); *esquizofrènia* o *esquizofrènic* s'ha relacionat amb algun fet imprevisible, amb excentricitat o incoherència, i suïcidi s'ha atribuït a un acte irracional de conseqüències fatals.

En els estudis anteriors s'havia posat de manifest que l'ús metafòric amb

connotació negativa d'aquests termes predominava a les seccions d'opinió, editorials i esports. Aquest cop **no ha predominat una secció sobre una altra**; concretament, s'han localitzat a la secció d'opinió, tema del dia, internacional, successos, tribunal, esports, etc., de diferents diaris. Això demostra que

COMPARATIVA. ANÀLISI DEL TO GENERAL DE LA NOTÍCIA DIARIS DE PAPER VS. DIGITALS 2017

l'ús metafòric d'aquestes paraules s'ha estès a qualsevol àmbit.

Utilitzar aquests termes reflecteix l'ús comú del llenguatge, els periodistes simplement en reproduïxen la construcció semàntica. Ara bé, **convé que la professió periodística sigui conscient que l'ús repetit d'aquests termes als mitjans de comunicació contribueix a consolidar la percepció estigmatitzant que les persones amb esquizofrènia són incoherents o que les persones amb desordres mentals pensen i actuen de forma irracional i extravagant.** Evitar l'estigma és tan simple com buscar sinònims que no fereixin la sensibilitat d'un col·lectiu tan sensible com és el de la gent que conviu amb trastorns mentals.

Estudis en altres països demostren que l'ús de terminologia relacionada amb salut mental en un sentit no literal és propi de la nostra cultura. Probablement això explica que **entre les informacions que provenien d'agències de comunicació estrangeres no s'ha trobat cap exemple d'ús metafòric.**

Metodologia

L'informe de l'Observatori de Mitjans i Salut Mental de 2016-2017 es basa en l'anàlisi de les notícies relacionades amb la salut mental. S'han analitzat un total de 354 notícies.

Paraules clau

Salut mental, Malaltia mental, Problema mental, Depressió, Psicosi, Trastorn, Estrès post-traumàtic, Boig/bogeria, Esquizofrènia, Deliri, Ansietat, Addicció, Pertorbat, Paranoia, Al·lucinacions, Dement, Bipolar, Autolesions, Psiquiatria, Crisi de pànic, Hiperactivitat, Agorafòbia.

S'han extret de la classificació:

- els articles sobre drogues i alcoholisme quan no hi havia una clara relació amb la salut mental
- els articles en què la paraula clau formava part del títol d'una obra cultural, pel·lícula, llibre, obra de teatre, etc.

L'anàlisi s'ha dividit en **dos grups**:

1 Les notícies on les paraules clau tenen un ús metafòric:

- esquizofrènia (incoherència, excentricitat)
- psicosi (por irracional, excentricitat)
- suïcidi (fet irracional)

2 Les notícies que utilitzen els termes relacionats amb la salut mental en sentit literal. D'aquest grup de notícies, el més nombrós, s'han analitzat tres aspectes: el discurs, el to i l'estil periodístic.

EL DISCURS:

S'analitza el contingut de la notícia tenint en compte si apel·la a 4 conceptes clau.

Relació amb perillositat:

- la persona amb problemes de salut mental suposa **un perill pels altres**
- es relaciona un **crim violent** amb una persona amb problemes de salut mental

- es relaciona una persona amb problemes de salut mental amb un **delicte no violent**

- es relaciona un **suïcidi** amb problemes de salut mental

- es relaciona un trastorn mental com atenuant de defensa legal i/o **competència legal**

- la persona amb problemes de salut mental és **víctima d'un crim** o agressió

- es relaciona l'**abús de substàncies** tòxiques amb problemes de salut mental

Culpa i etiologia del trastorn mental:

- es responsabilitza la persona que té problemes de salut mental del que li passa i se li atribueix **culpa personal**

- es **culpa la família** de la persona que té un trastorn de salut mental

- el trastorn de salut mental s'atribueix a **causes biològiques**

- els trastorn de salut mental s'atribueix a **causes socials o ambientals**

- els problemes de salut mental s'atribueixen al **caràcter** de la persona que els té

Tractament i recuperació:

- es parla d'avenços i/o **recerca** per millorar la salut mental

- es parla de **tractaments biològics** per millorar l'estat de les persones que conviuen amb problemes de salut mental.

- es parla de **tractaments psicosocials**

- es parla de **recuperació** dels problemes de salut mental

- es parla d'**incurabilitat** dels problemes de salut mental

Accions positives i capacitats:

- es fa menció al dèficit de la **qualitat dels tractaments**

- es denuncia la falta de **recursos sociosanitaris** invertits en salut mental

- es **denuncia l'exclusió social i l'estigma** que suporten les persones amb problemes de salut mental

- es parla de l'**equitat de l'accés als recursos i serveis** destinats a la salut mental

- es parla de les **capacitats** de les persones que conviuen amb trastorns mentals

EL TO GENERAL DE LA NOTÍCIA

Fa referència a la visió que es dona de la persona que té problemes de salut mental i/o dels trastorns.

- **negatiu:** es presenta les persones que conviuen amb trastorns mentals com a dèbils, incapaces, perilloses, violentes, gandules, inestables...

- **neutre:** es parla de salut mental sense destacar cap aspecte positiu ni negatiu

- **positiu:** es parla de la capacitat, les qualitats, la potencialitat, la recuperació i la normalització de les persones que tenen problemes de salut mental

- **mixt:** correspon a les notícies que combinen aspectes de to negatiu i de to positiu

L'ESTIL PERIODÍSTIC:

Al·ludeix directament al llenguatge que utilitza el periodista per referir-se a la salut mental, als trastorns i a les persones que hi conviuen.

Apropiat:

- referir-se als trastorns de manera adequada, parlar de problemes de salut mental, no de malalties

- referir-se al subjecte que té un trastorn mental de manera respectuosa: persona que té esquizofrènia, que conviu amb un trastorn bipolar, que té una depressió, etc.

- referir-se de manera adequada als centres de salut mental

- referir-se a l'ingrés hospitalari de manera no estigmatitzant

- utilitzar els elements gràfics de manera que es vegin les capacitats i la normalitat de les persones amb trastorns de salut mental

Inapropiat:

- referir-se als trastorns de salut mental com a malalties i a les persones que hi conviuen com a malalts mentals, pertorbats, psicòpates, bojos...

- utilitzar termes ofensius per referir-se a persones que tenen problemes de salut mental: pirat, sonat, xalat, tocat... o definir-los pel trastorn que tenen: esquizofrènic, depressiu, maníac, psicòtic...

- utilitzar terminologia desactualitzada per referir-se als centres de salut mental: manicomi

- utilitzar terminologia ofensiva per referir-se a l'ingrés en psiquiatria: tancat, reclus...

- utilitzar imatges de desesperació i que fomenten els estereotips envers la salut mental

OBSERVATORI DE MITJANS I SALUT MENTAL · INFORME 2016-2017

ANÀLISI COMPARATIVA: INFORMACIÓ LOCAL VS. INTERNACIONAL

L'Observatori de Mitjans i Salut Mental, creat per Obertament en col·laboració amb el Grup Barnils, suposa una aliança fonamental i decisiva per la normalització de la salut mental i la lluita contra l'estigma.

Aquest informe és el resultat de l'anàlisi crítica de notícies que han parlat de salut mental a la premsa escrita i digital de 2016 i 2017.

L'estudi s'ha centrat en la informació d'origen internacional pel que fa al 2016 i en la informació d'origen local pel que fa al 2017. Els resultats han permès fer una valoració quantitativa i qualitativa de com es tracta la salut mental i una comparativa entre el tractament de la informació que arriba a través d'agències de notícies i de corresponents

estrangers, i la que es genera a les redaccions dels mitjans d'àmbit local.

El resultat confirma que en força ocasions la premsa contribueix a difondre l'estigma cap als problemes de salut mental assenyalant-los com a causa d'actes violents i atemptats, sobretot a la informació d'origen internacional. Els mitjans locals no s'escapen de la difusió d'aquest estereotip, tot i que ho fan en menor mesura. Tant els diaris de caire generalista com els locals s'obliden tot sovint de donar veu a testimonis en primera persona.

"Els mitjans de comunicació encara ignoren el que ens perjudica quan a les notícies se'ns considera sospitosos habituals" David Garcia, periodista i activista contra l'estigma de la salut mental.

INFORME REALITZAT PER:

ALIATS ESTRATÈGICS

#DibaOberta